

Klaus Semsroth

ŠTÚDIUM PRIESTOROVÉHO PLÁNOVANIA A PRIESTOROVÉHO USPORIADANIA NA TECHNICKEJ UNIVERZITE VO VIEDNI

Začiatky vzdelávania v odbore priestorové plánovanie v Rakúsku

Aby som vám priblížil vývoj štúdia priestorového plánovania v Rakúsku, začnem prehľad od polovice 60-tych rokov. Práve v tomto čase už bolo jasné, že tradičné plánovanie miest, ponímané ako urbanistické plánovanie fyzických štruktúr, nereflektuje prebiehajúce dlhodobé socio-ekonomické procesy. Snahy o prispôsobenie študijných plánov architektúry týmto zmeneným požiadavkám dlho stroskotávali na rôznych subjektívnych príčinách.

V súvislosti so začatím prác na legislatíve priestorového usporiadania v Rakúsku koncom 60-tych rokov sa celá odborná verejnosť mohla postupne presvedčiť, že plánovanie ako dlhodobá stratégia, presahujúca hranice jedného odboru, vyžaduje špecifický prístup.

Prudký rozvoj nášho odboru v posledných desaťročiach viedol napokon k požiadavke samostatného vzdelávania odborníkov v oblasti priestorového plánovania, ktorý by už neprebíhal výlučne a len v rámci architektonického vzdelávania.¹ Presadiť túto myšlienku a dokázať, že je skutočne opodstatnená sa podarilo založením študijného odboru priestorové plánovanie a priestorové usporiadanie na Fakulte stavebníctva a architektúry.²

Trvalo preto len niekoľko rokov, kým boli založené aj právne predpoklady samostatného odboru. To sa udialo presne 1.10.1970, keď vzniklo v Rakúsku po prvý raz interdisciplinárne a koordinované „prehlbujúce štúdium pre priestorové plánovanie a priestorové usporiadanie“ na vtedajšej Vysoké škole technickej vo Viedni.³

Toto štúdium bolo koncipované najprv len ako 6-semesterálny druhý stupeň štúdia s tým, že prvý stupeň mohol študent predtým absolvovať v rôznych iných odboroch, ako napríklad architektúra, stavebné inžinierstvo, ekonómia a obchod, lesné a vodné hospodárstvo, poľnohospodárstvo, geografia, sociológia a v ďalších podobných študijných zameraniach.

Model kompletného dvojstupňového štúdia priestorového plánovania na TU Viedeň

O tri roky neskôr - v roku 1973 fungovalo už v rámci odboru týchto 6 novozaložených inštitútov:

inštitút pre právne otázky plánovania, inštitút urbánneho a regionálneho výskumu, inštitút pre finančné otázky a plánovanie infraštruktúry, inštitút pre krajinné plánovanie a parkovú architektúru, inštitút pre lokálne plánovanie a plánovanie dopravnej infraštruktúry. V tomto roku sa dovtedajšie prehlbujúce štúdium pretransformovalo na kompletne dvojstupňové štúdium.⁴

Vtedajšie štúdium priestorového plánovania pozostávalo z dvoch stupňov:

- zo 4-semesterálneho prvého stupňa - cieľom bolo predovšetkým sprostredkovať študentom základné vedomosti z danej oblasti
- a zo 6-semesterálneho druhého stupňa, ktorý štúdium uzatváral. V tomto stupni sa štúdium zameriavalo na prehĺbenie vedomostí a ďalej špecializovalo do dvoch študijných odborov: priestorové plánovanie a regionálna veda.

Špecializácia štúdia na dva študijné odbory v 2. stupni však neznamenala striktné rozdelenie, lebo podstatné časti povinnej výučby boli pre oba odbory totožné.⁵

Táto osnova študijného plánu, i keď počas nasledujúcich rokov dopĺňovaná a rozširovaná, tvorila do roku 1992 základ pre monopolnú výučbu priestorového plánovania na Technickej univerzite vo Viedni.

Od akademického roku 1992/93 bol na základe zákona z roku 1990 a uznesenia študijnej komisie ustanovený nový študijný plán. Na tomto mieste by som rád poznamenal, že v Rakúsku boli od prvého zákona o organizácii univerzitného vzdelávania z roku 1975 zriadené tripartitné študijné komisie zložené zo zástupcov študentov, asistentov a profesorov, ktorí boli zodpovední aj za zostavovanie študijných plánov.

Z hľadiska výmery vyučovaných hodín priniesol nový študijný plán redukciu celkového počtu vyučovacích hodín za semester z pôvodných 235 na 210, pričom sa znížil počet povinnej výučby z 225 na 210 hodín za semester.

Hoci tento študijný plán počas ďalších rokov prekonal niektoré zmeny, dodnes je platný. V stručnosti ho možno charakterizovať nasledovne:

- štúdium sa člení do dvoch stupňov
- prvý stupeň štúdia obsahuje 88 vyučovacích hodín povinných predmetov.

Druhý stupeň štúdia tvorí 61 vyučovacích hodín povinných predmetov, 46 hodín nadväzujúcich (povinne voliteľných) predmetov a 15 hodín voliteľných predmetov.

Celková bilancia:	149 hod.	povinné predmety (v 1. a 2. stupni štúdia)
	46 hod.	povinne voliteľné predmety (len v 2. stupni štúdia)
	15 hod.	voliteľné predmety
spolu:	210 hod.	

V prvom stupni sú povinné tieto predmetové okruhy:

1. matematika, štatistika, počítačová podpora
2. základy environmentálneho plánovania a ekológie
3. základy z oblasti právnych a ekonomických vied (vo vzťahu k priestorovému plánovaniu)
4. základy regionálnej vedy a metód plánovania
5. územné plánovanie sídiel, urbanizmus a tvorba miest
6. technická infraštruktúra vrátane dopravných systémov

Prvý stupeň štúdia sa uzatvára tzv. I. diplomovou skúškou.

Povinné predmety (okruhy predmetov) v druhom stupni štúdia boli stanovené nasledovne:

1. urbanizmus a plánovanie rozvoja obcí
2. regionálne plánovanie a priestorové usporiadanie
3. ekonomická infraštruktúra
4. technická infraštruktúra vrátane plánovania dopravných systémov
5. krajinné plánovanie
6. regionálne analýzy a hodnotenia
7. politika priestorového usporiadania

Na tieto povinné predmety nadväzujú nasledovné katalógy (moduly) voliteľných predmetov:

- územné plánovanie obcí (149 h.)
- regionálne analýzy a plánovanie priestorového rozvoja (154,5 h.)
- plánovanie technickej infraštruktúry a posudzovanie vplyvu na životné prostredie (158,5 h.)

Praktickú výučbu v rámci každého z voliteľných modulov predstavuje „Projekt 3“ s týždennou výmerou 10 hodín. Projekt 3 je zhrnutím nadobudnutých vedomostí a vyvrcholením štúdia pred nasledujúcou diplomovou prácou. Je organizovaný väčšinou interdisciplinárne a zakaždým sa týka špecifických otázok urbanistickej tvorby a priestorového plánovania.

Popri povinných predmetoch a nadväzujúcich povinne voliteľných predmetoch si študenti môžu vybrať

z ponuky voliteľných predmetov v rozsahu aspoň 15 hodín za semester.

Štúdium končí spracovaním diplomovej práce. Tému i svojho pedagóga si študenti vyberajú sami. Úplným záverom štúdia je 2. diplomová skúška z troch predmetov, resp. predmetových okruhov, ktoré sú povinné.

Toľko k doteraz platnému študijnému plánu v odbore priestorové plánovanie.

Profesionálne uplatnenie absolventov je veľmi rôznorodé. Väčšina z nich je činná v rôznych oblastiach verejného a súkromného sektoru viac či menej súvisiacich s priestorovým plánovaním. Mnohé z novovzniknutých možností uplatnenia ešte v časoch formovania tohto študijného odboru ani neexistovali.

Od roku 1971/72 absolvovalo štúdium v odbore priestorové plánovanie približne 600 absolventov.⁶ Z celkového počtu absolventov je asi 35, t.j. 6 % samostatných plánovačov.

Nové tendencie vo výučbe priestorového plánovania

Na základe nových právnych podkladov (Rakúsko schválilo v roku 1993 nový zákon o univerzitách, podľa ktorého do roku 2002 musia byť všetky študijné plány prehodnotené) a súčasne aj kvôli stále sa meniacim nárokom na vzdelávanie priestorových plánovačov pripravuje študijná komisia už dlhší čas zmeny doterajších študijných plánov.

Pre vytvorenie študijných plánov je treba dodržať (aj z hľadiska nových zákonných noriem) tieto postupy:

- študijná komisia musí s úmyslom vytvorenia nových študijných plánov oboznámiť ostatné univerzity, vlády jednotlivých spolkových krajín, predstaviteľov záujmových skupín a.i.
- novokoncipovaný študijný plán spolu s charakteristikou kvalifikačného profilu absolventa musí byť rozposlaný na vyššie uvedené inštitúcie
- kvalifikačný profil je súhrnom tých schopností a vedomostí, ktoré by mal absolvent vedieť aplikovať v praxi
- na základe kvalifikačného profilu sa stanovuje základná osnova študijných plánov⁷.

Tieto procesné kroky nútia študijnú komisiu, aby osnovy nových študijných plánov definovala prehľadne a aby boli bezproblémovo uskutočniteľné.

Doterajšie diskusie k utváraniu nových študijných plánov s absolventmi a predstaviteľmi záujmových skupín prekvapivo, no jasne ukázali, že obsah štúdia priestorového plánovania ako ho poznáme doteraz, málo vystihuje potreby praxe a má i ďalšie medzery.

Preto požadujú absolventi ako aj zástupcovia študentov posilnenie a rozšírenie takzvanej jadrovej

výučby o komunálne, krajinské a nadnárodné plánovanie.⁸

Návrh koncepcie rozvoja Fakulty pre priestorové plánovanie a architektúru Technickej univerzity vo Viedni stanovuje realizačný plán na prechod od súčasného študijného plánu v odbore priestorové plánovanie k novému.

Výber z požiadaviek realizačného plánu: Študijné plány musia zahŕňať nároky všeobecného základného vzdelania (v 1. stupni), nutnosť špecializácie i potreby ďalšieho zvyšovania kvalifikácie po ukončení štúdia.

Pripravovaný študijný plán odboru priestorové plánovanie by mal v prvom rade pokrývať tieto oblasti aktivít:

- regionálne plánovanie na národnej a transnacionálnej úrovni,
- regionálne analýzy a regionálnu politiku
- komunálne plánovanie a plány využitia plôch
- regulačné plánovanie a úlohy urbanistickej tvorby
- urbanistickú rekonštrukciu miest, obcí, obytných a iných zón
- plánovanie technickej infraštruktúry, dopravných a distribučných systémov
- metódy usmerňovania a plánovania sociálnej a kultúrnej infraštruktúry
- krajinné plánovanie a plánovanie mimo urbanických oblastí, plánovanie rekreačných aktivít
- mestský a regionálny marketing, procesuálne stránky priestorového plánovania
- mediátorstvo a metódy komunikácie v plánovaní

Tieto oblasti vyžadujú aspoň základné znalosti teórie, metód a podmienok ich upotrebenia.⁹

Nielen preto, ale a aj z dôvodu stále sa zvyšujúcich nárokov a globalizácie európskeho trhu práce by plánovači mali nadobudnúť tieto základné schopnosti:

- schopnosť selekcie relevantných informácií,
- schopnosť analytického myslenia,
- kreativitu,
- komunikačné schopnosti,
- intelektuálny potenciál,
- profesionálnu uvedomelosť.

Sám by som tento prehľad šiestich schopností, resp. dispozícií rozšíril ešte o siedmu, konkrétne o „schopnosť formovania priestoru“. V európskych vzdelávacích inštitúciách je model výučby priestorového plánovania spolu s architektmi (aký má tradíciu na TU Wien) ojedinelý. Táto skutočnosť by sa mala viac zdôrazňovať ako výhoda, vďaka ktorej jedine absolventi odboru priestorové plánovanie na viedenskej univerzite získajú navyše schopnosť formovania priestoru.

Študijná komisia sa usiluje o to, aby úvod štúdia vo väčšej miere ako v súčasnom študijnom pláne smeroval k nadobudnutiu základnej kvalifikácie, pričom

ďalšie prehĺbenie a špecializáciu by študent získal v druhom stupni. To značí, že z tohto pohľadu by mala vzniknúť zreteľnejšia hranica medzi 1. a 2. stupňom štúdia. Očakáva sa, že zavedením týchto krokov podstatne stúpne efektivita výučby.

Vďaka týmto opatreniam by bolo možné, aby Projekt 2 ako neoddeliteľná súčasť základnej kvalifikácie, sa vyučoval o jeden semester skôr a nie ako dnes až v 7. semestri. Po absolvovaní Projektu 2 v 6. semestri by študenti už boli dostatočne spôsobilí zastávať úlohy z oblasti územného, regulačného, komunálneho plánovania v projekčných kanceláriách, či vo verejnej správe.

Ako podstatná zmena oproti súčasnému študijnému plánu sa javí zavedenie tzv. modulov voliteľných predmetov novým študijným plánom. Z obsahovej stránky prichádza do úvahy týchto 12 modulov:

- politika priestorového usporiadania: efektivita a udržateľnosť vo využívaní územia
- informačné technológie a modelovanie procesov v priestorovom plánovaní
- mediátorstvo v procese plánovania
- manažment pre územnú verejnú správu
- lokalizačné hodnotenie a hodnotenie projektov
- realizácia projektov v rámci trhu s nehnuteľnosťami
- urbanistická rekonštrukcia a rozvoj miest, mestský marketing
- problémy urbanistického utvárania fyzických štruktúr a regulačné plánovanie
- regionálny rozvoj a plánovanie, regionálny marketing
- špecifiká priestorového usporiadania v alpskej oblasti
- krajinné plánovanie
- plánovanie dopravných systémov

Študent si bude môcť z tejto ponuky zvoliť 3 moduly.

Každý modul bude mať týždennú výmeru výučby asi 8 - 12 hodín. Pri zavádzaní špecializovaných modulov ide predovšetkým o priblíženie sa štúdia z hľadiska obsahu i systému výučby k praxi.¹⁰

Učebné osnovy týchto modulov by mali na rozdiel od doterajších blokov voliteľných predmetov presne na seba nadväzovať, pričom jednotlivé moduly pedagogicky zabezpečuje viac inštitútov, ktoré sú takto nútené kooperovať.¹¹

Študijná komisia považuje takýto prístup k inovácii výučby za účelom prispôsobenia sa zmeneným podmienkam v praxi a vzniku nových možností uplatnenia priestorových plánovačov za vhodný.

Modularizácia skupín voliteľných predmetov do kompaktných ponúkaných blokov by mohla podstatne zlepšiť hodnotu ponúknutého vzdelania a tiež dať

študentom šancu, aby mohli štúdium absolvovať v kratšom čase.

Okrem už spomínaných okruhov diskusie sa čoraz väčšia úloha prikladá výučbe sociológie a sociálnej vedy, počítačovej podpore výučby, cvičeniam rečníckych a komunikačných schopností, procesným otázkam plánovania a problémom implementácie. Dôraz sa kladie aj na orientáciu štúdia smerom k zahraničiu.

Hoci základná doba štúdia priestorového plánovania je na TU Wien podľa študijného poriadku 10 semestrov, v priemere študenti ukončia štúdium až po 14,5 semestri. Vo všeobecnosti sa skrátenie štúdia považuje za prvý dôležitý krok, ktorý je treba urobiť, aby absolventi mohli skôr zahájiť svoju profesionálnu kariéru. Absolventi rakúskej TU Wien totiž dnes nastupujú do praxe neskôr ako napríklad ich kolegovia z anglosaských a škandinávskych škôl.

Študijná komisia tiež zvažuje možnosť znížiť výmeru výučby zo súčasnej hornej hranice 210 hodín za semester na možnú dolnú hranicu 160 hodín za semester. Zatiaľ sa však k tomuto kroku nechystáme, lebo by si to žiadalo kompletnú prestavbu učebných osnov.

Okrem toho argumenty v tomto bode sú dosť protichodné, pričom mienka sa prikláňa k názoru, že priestorové plánovanie ako integrujúca disciplína stavia na báze rozličných tradičných odborov a súčasne ako mladá disciplína musí budovať aj vlastnú základňu vedeckých poznatkov a preto nižší rozsah výučby by tieto rozsiahle nároky nemohol pokryť.

Použitá literatúra:

- 1) Gerhard Schimak: Die Entwicklung der Studienrichtung Raumplanung und Raumordnung. In: Studienrichtung Raumplanung, Technische Hochschule Wien. Wien 1993
- 2) Rudolf Wurzer: 25 Jahre Institut für Städtebau, Raumplanung und Raumordnung an der Technischen Universität Wien. In: Katalog zur Ausstellung. Wien 1995
- 3) a.a.O. 2)
- 4) Rudolf Wurzer: Raumplanung und Raumordnung – Eine neue Studienrichtung an der Technischen Hochschule Wien. In: TH Wien: Studienrichtung Raumplanung und Raumordnung. Wien 1972
- 5) a.a.O. 1)
- 6) Wilfried Schönback: Reform des Studienplanes 1999/2000. In: FORUM Raumplanung 2/1999
- 7) a.a.O. 6)
- 8) a.a.O. 6)
- 9) Entwicklungskonzept der Fakultät für Raumplanung und Architektur, Entwurf. Wien 2000
- 10) a.a.O. 6)
- 11) a.a.O. 6)